

- ¹ Koch-Weser J. Drug therapy: Disopyramide. *N Engl J Med* 1979; 300: 957-61.
- ² Fenster PE. Clinical use of antidysrhythmic agents: Procainamide, quinidine, disopyramide. In: Ewy GA, Bressler R, eds. *Cardiovascular drugs and the management of heart disease*. New York: Raven Press, 1982.
- ³ Simpson RJ, Foster JR, Bengt C, et al. Safety of multiple bolus loading of intravenous disopyramide. *Am Heart J* 1983; 106: 505-8.
- ⁴ Aronson JK. Cardiac glycosides and drugs used in dysrhythmias. In: Dukes MNG, ed. *Meyler's side effects of drugs*. 10th ed. Amsterdam: Elsevier, 1984.
- ⁵ Iisola E, Aaltonen L. Antimuscarinic side-effects of disopyramide. *Lancet* 1983; i: 996-7.
- ⁶ Iisola E, Aaltonen L. Anticholinergic activity in the serum of patients receiving maintenance disopyramide therapy. *Br J Clin Pharmacol* 1984; 17: 325-30.
- ⁷ Greenberger NJ, Arvanitakis C, Hurwitz A. Drug treatment of gastrointestinal disorders - Basic and practical principles. *Monographs in clinical pharmacology*, Nr 3. New York: Churchill-Livingstone, 1978.

Wijst lendenpijn na een tablet van een diureticum op een nierafwijking?

Vraag 42. Ik maakte voor de tweede maal mee dat een patiënt na een diureticum (40 mg furosemide, resp. 100 mg chloortalidon) aan een zijde pijn in de nierstreek kreeg, die na afzienbare tijd weer verdween. Hoe is de ontstaanswijze van deze pijn? Moet er de conclusie aan worden verbonden dat aan de desbetreffende nier toch iets mankeert?

Antwoord. De abrupte diuretische reactie die kan ontstaan na het innemen van het snelwerkende lis-diureticum furosemide kan, vooral bij oudere mensen, lendenpijn veroorzaken zonder dat sprake is van pathologische afwijkingen in nierparenchym of pyelum.¹ Bij de langzamer en minder sterk werkende benthiaziden en verwante verbindingen als chloortalidon is dit echter niet beschreven; het is dan ook minder waarschijnlijk dat een acute rekking van het pyelum of de ureteren tot pijn aanleiding kan geven, tenzij er anatomische obstructies zijn.²

LITERATUUR

- ¹ Offerhaus L. Diuretic drugs. In: Dukes MNG, ed. *Meyler's side effects of drugs*. 10th ed. Amsterdam: Elsevier Science Publishers, 1984; 369-85.
- ² Davies DM. *Textbook of adverse drug reactions*. 2nd ed. Oxford: Oxford University Press, 1977.

INGEZONDEN

Hoe is de houdbaarheid van geneesmiddelen, waaronder injectievloeistoffen, bij ongunstige omstandigheden?

Met enige verbazing lezen wij in het antwoord op Vraag 35 dat voor eigen bereidingen in de (ziekenhuis)apothek geen houdbaarheidsonderzoek wordt verricht.¹ In de meeste, zo niet alle, apotheken in ons land worden de eigen bereidingen verricht volgens de voorschriften vastgelegd in het „Formularium der Nederlandse Apothekers” (FNA). Bij de meeste van deze voorschriften staan houdbaarheid en bewaarcondities vermeld. Vele ziekenhuisapothekers richten zelf ook houdbaarheidsonderzoek voor hun bereidingen die niet in het FNA zijn opgenomen. De opmerking

dat er voor eigen bereidingen geen houdbaarheidsonderzoek wordt verricht, lijkt ons dan ook onjuist.

LITERATUUR

- ¹ Anonymus. Hoe is de houdbaarheid van geneesmiddelen, waaronder injectievloeistoffen, bij ongunstige omstandigheden? (Vraag 35). *Ned Tijdschr Geneesk* 1984; 128: 1488-9.

Alkmaar, augustus 1984

R. JANKNEGT,
A. STEENHOEK,
ziekenhuisapothekers

Een van de werkzaamheden van het Laboratorium der Nederlandse Apothekers is houdbaarheidsonderzoek van de preparaten die in het FNA zijn opgenomen. Bij de meeste voorschriften, zeker bij de preparaten bedoeld voor parenteraal gebruik en bij niet langer dan 2 jaar houdbare preparaten, staan de houdbaarheid in de apotheek vermeld. Het grootste gedeelte van de „eigen bereidingen” in de (ziekenhuis)apothek wordt volgens het FNA uitgevoerd. Voor de preparaten die niet volgens het FNA worden bereid, wordt door de bereidende apotheker, al dan niet na overleg met ons, een houdbaarheid vastgesteld op grond van literatuurgegevens of eigen onderzoek. De bewering in het antwoord op Vraag 35 „Voor eigen bereidingen in de (ziekenhuis)apothek wordt geen houdbaarheidsonderzoek verricht; deze moeten derhalve als niet of zeer beperkt houdbaar worden beschouwd”, is dan ook, om in de terminologie van het onderwerp te blijven, onhoudbaar.

De houdbaarheid na aflevering aan de patiënt staat in het geval van minder goed houdbare preparaten in het FNA vermeld, in het geval van goed houdbare preparaten zullen de gegevens in het FNA in de toekomst worden uitgebreid; voorlopig vindt de patiënt per type preparaat aanwijzingen in de publieksfolder van de KNMP „Geneesmiddelen: Hoe bewaren en hoe lang”.

De houdbaarheid van preparaten in de artsentas is, zoals ook uit het antwoord op Vraag 35 blijkt, wegens de onvoorspelbare temperaturen veel moeilijker op te geven. De aanbevelingen 2 en 3 kunnen wij daarom onderschrijven. Daardoor wordt de keuze van de geneesmiddelen die in de tas worden meegenomen grotendeels bepaald. Het blijkt in de praktijk heel wel mogelijk om voor de dan ontstane lijst preparaten een handelwijze af te spreken, bijvoorbeeld de tas elk halfjaar te inspecteren in de apotheek en dan zonodig van meer recente produkten te voorzien.

’s-Gravenhage, augustus 1984

Y. BOER
Laboratorium der Nederlandse Apothekers

Door een helaas iets te ongenueanceerd geformuleerde zin in het antwoord op Vraag 35 uit het kader van de vraag – houdbaarheid van geneesmiddelen bij *ongunstige* omstandigheden – te lichten, dreigt een discussie te ontstaan over houdbaarheidsonderzoek en houdbaarheid in het algemeen en van FNA-preparaten in het bijzonder. Een dergelijke discussie is in dit tijdschrift niet op haar plaats en kan beter worden gevoerd in, bijvoorbeeld, het *Pharmaceutisch Weekblad*.

Met „eigen bereidingen” is bedoeld: magistrale receptuur, bereidingen volgens een eigen voorschrift en FNA-preparaten. De drie reagerende apothekers hebben deze term wat nauwer geïnterpreteerd en voelen zich helaas in hun beroepseer aangetast, wat niet het oogmerk was. De reacties laten echter onverlet dat noch van FNA-preparaten, noch van door (ziekenhuis)apothekers zelf op houdbaarheid onderzochte eigen bereidingen, noch van indus-